

Από λάθος του περιοδικού μας, στο άρθρο του κ. Κώστα Δαμιανίδη παραλείφθηκε το τελευταίο μέρος του κειμένου καθώς και οι λεζάντες των φωτογραφιών. Τα στοιχεία αυτά παραθέτουμε στις παρακάτω σελίδες, ζητώντας συγγνώμη από τον συγγραφέα και τους αναγνώστες μας. Επιπλέον, στη σελ. 49, στήλ. 1, ο, 3, να διαβαστεί: από την εμπειρική ναυπηγική επιστήμη στη ναυπηγική «επιστήμη... Τέλος, στην αγγλική περίληψη η σωστή λέξη είναι «clinker».

Η «στάθνη»

Τα δύο βασικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση αυτού του είδους πετσώματος στην Α.Π.Ν. είναι το δίδυμο σταντζόλα-μασταρά και η «στάθνη». Η χρήση της σταντζόλας και του μασταρά έχει εξηγηθεί ως ένα βαθμό σε σχετικά δημοσιεύματα¹⁹. Η «στάθνη» είναι το ίδιο εργαλείο όπως η οικοδομική «στάθνη» και χρησιμοποιείται στην αποτύπωση ευθυγράμμων τμημάτων πάνω στις σανίδες (σχ. 5). Στην περίπτωση της ναυπηγικής κάθε καμπύλη αναλύεται σε μικρά ευθύγραμμα τμήματα, τα οποία αποτυπώνονται πάνω στις σανίδες με τη χρήση της «στάθνης».

Ιστορικές μαρτυρίες από το χώρο του Αιγαίου εντοπίζουν τη χρήση της «στάθνης» στη ναυπηγική από τον 11ο αιώνα²⁰. Η ύπαρξη του ίδιου εργαλείου τον 11ο αιώνα και τον 20ό αιώνα στο Αιγαίο δεν προϋποθέτει φυσικά και την ίδια χρήση του κατά τις δύο αυτές περιόδους. Ωστόσο, έχοντας πρόμοιο εργαλείο εκπλασμού και στις δύο αυτές περιόδους, υποστηρίζεται περισσότερο η συγκριτική μελέτη των τεχνικών χαρακτηριστικών μεταξύ των δύο εποχών.

Με άλλα λόγια, εξασφαλίζοντας τα ίδια εργαλεία και τα ίδια τεχνικά αποτελέσματα, προσεγγίζουμε περισσότερο την άποψη της ίδιας ή παρόμοιας τεχνικής διαδικασίας στον «εμπειρικό σχεδιασμό» ή στο «πέτσωμα» ή σε οποιοδήποτε άλλο κοινό τεχνικό στοιχείο που μπορεί να προκύψει μέσα από μια συγκριτική ανάλυση.

Κατά συνέπεια, στοιχεία της Α.Π.Ν. που μπορούν να συγκριθούν με αρχαιολογικά ή ιστορικά ευρήματα θα μπορούσαν να προέρχονται από διάφορες ενότητες, όπως σχεδιασμός, κατασκευή, εργασία, και να συμβάλουν στη διερεύνηση της εξέλιξης της Ναυπηγικής.

Με τα τρία παραδείγματα που αναφέραμε πιστεύουμε ότι έγινε κατανοητό ότι, παρά τη μεγάλη χρονική

κά περίοδο που χωρίζει τον 20ό αιώνα από τον 11ο ή 15ο, η μελέτη της Α.Π.Ν. έχει τη δυνατότητα να αναδείξει τεχνικά στοιχεία που να συμπληρώνουν ή να ερμηνεύουν αρχαιολογικά ή ιστορικά ευρήματα άλλων εποχών.

Το «μόνοχναρο» δίνει αφορμή για μια τεχνική προσέγγιση της βενετσιάνικης «Meza luna» με εργαλείο τη μελέτη των αντίστοιχων παραδειγμάτων από την Α.Π.Ν.

Η διαμόρφωση του «πετσώματος» στα πλαίσια της Α.Π.Ν. δίνει μεγαλύτερες δυνατότητες στη σε βάθος μελέτη του πρώτου παραδειγματος «skeleton first» και «carvel construction» από τον 11ο αιώνα. Και παράλληλα συμβάλλει στη διερεύνηση της εξέλιξης αυτής της τεχνικής από τις πρώτες γνωστές εφαρμογές της ως τις μέρες μας. Τέλος, η χρήση της «στάθνης» στον 11ο αιώνα και στον 20ό στη ναυπηγική εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη τεχνική προσέγγιση των δύο εποχών της ναυπηγικής, κάνοντας περισσότερο φερέγγυα τη συγκριτική τους μελέτη.

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε κι άλλα παραδείγματα στοιχείων από την Α.Π.Ν. που μπορούν να συγκριθούν με αντίστοιχα στοιχεία από αρχαιολογικές και ιστορικές πηγές. Πιστεύουμε όμως ότι ήδη τα τρία παραδείγματα που αναφέραμε αποκαλύπτουν σημαντικά τις ιστορικές ρίζες που υπάρχουν στην Α.Π.Ν. του Αιγαίου. Παράλληλα, αναδεικνύουν την αναγκαιότητα της συγκριτικής μελέτης, όπως προτείνεται σ' αυτό το άρθρο, με σημαντικές δυνατότητες στη διαμόρφωση μιας σφαιρικής θεώρησης της ιστορίας της ναυπηγικής τεχνικής.

Θα μπορούσαμε ίσως να συγκρίψουμε αυτή τη μέθοδο προσέγγισης των ερωτημάτων της ιστορίας της ναυπηγικής μ' εκείνη της Πειραματικής Αρχαιολογίας. Αν όμως η Πειραματική Αρχαιολογία στρίβει στην κλασική μεθοδολογία του πειράματος και της παρατήρησης, η ανάλυση της Α.Π.Ν. βασίζεται στη ζωντανή σύνθεση της εξέ-

λιξης της τεχνικής με την ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού. Αυτή η τελευταία διάσταση είναι που εξασφαλίζει την ιστορική αυθεντικότητα των στοιχείων της τεχνικής. Είναι πλέον έργο του ειδικού μελετητή να εντοπίσει τη χρονική περίοδο της χρήσης αυτών των στοιχείων που έχουν διασωθεί ως τις μέρες μας διαμέσου της Ανώνυμης Παραδοσιακής Ναυπηγικής.

Κώστας Δαμιανίδης

Αρχιτέκτονας Μηχανικός

Σημειώσεις

1. Barker, R.A. (1987), "Many may peruse us: Ribbands, Moulds and Models in the Dockyards", VI Reunia International de Historia de Nautica e da Hidrografia, Sagres, Basch, L. (1972), "Ancient wrecks and the Archaeology of Ships", I.J.N.A., vol. 1.
2. Gyllmer, Th. (1985), "Evolving Ship Design Technology as Revealed in wrecks of Post Medieval Ships", B.A.R. International series, vol. 256, Stockholm.
3. Hasslöf, O. (1985), "Carvel Construction Technique Nature and Origin", Folk-Liv, vol. 21/22.
4. Hornell, J. (1946), "Water Transport", Cambridge.
5. Throckmorton, P. (1971), "Ships and shipwrecks: The Archaeology of Ships", 20th Symposium of the Colston Research Society, Bristol, London.
6. Basch, L. (1972), "Traditionelle Schiffbautechniken in der Ägäis", περιοδικό Das Logbuch.
7. Sarisfield, J.P. (1968), "Master frame & ribbands: A Brazilian Case Study with an Overview of this Widespread Traditional Carvel Design and Building System", 5th International Symposium on Boat and Ship Archaeology, Amsterdam.
8. Throckmorton, P. (1964), "Roman shipwrecks and modern Aegean Ships", *Mariner's Mirror*, vol. 50.
9. Frost, T. (1985), "From tree to sea", Suffolk.
10. Hasslöf, O. (1972), Γενική επιμέλεια στη συλλογική έκδοση "Ships and Shipwrecks, Sailors and Fishermen", Copenhagen.
11. McKee, E. (1983), "Working Boats of Britain", London.
12. Taylor, D.A. (1982), "Boatbuilding in Winter- Trinity Bay, Newfoundland", Ottawa.
13. Barker, R.A. (1987), Basch, L. (1972), Hasslöf, O. (1972), Throckmorton, P. (1971), Sarisfield, J.P. (1988).
14. Νικόδημος, Ν. (1962), «Υπόμνημα της νήσου Ψαριών», τόμος Α, Αθήνα.
15. Αντωνίου, Α. (1999), «Έρευνα επί των ναυπηγικών δεξιοτήτων των ελληνικών τύπου σκοφώνων, διδακτορική διατριβή Ε.Μ.Π., Αθήνα.
16. Heideberg, P. K. (1985).
17. Δαμιανίδης, Κ., Ζήρας, Α. (1986), «Το

τρεχαντήρι στην Ελληνική Ναυπηγική Τέχνη», Αθήνα.

8. Δαμιανίδης, Κ. (1987), "The survival of moulding boatbuilding in an old boatyard in the Aegean", άρθρο υπό έκδοση στο περιοδικό *Mariner's mirror*.

7. McKee, E. (1983)...
8. Vence, J. (1897), "Construction & Manoeuvre des Bateaux & Embarcations & Voilure Latine", Paris.

9. Barker, R.A. (1968), "Perspectives on the 15th century Ship", Bartolomeo Dias e sua época, Porto.

10. Προφορικές μαρτυρίες από τον καθηγητή Ο.Λ. Filipezais στα πλαίσια του 2ου Συμποσίου «Ναυπηγική στην Αρχαιότητα», στους ΔεΨοφούς.

11. Sarsfield, J.P. (1985), "Survival of pre-sixteenth century Mediterranean lofting techniques in Bahia, Brasil", ανακοίνωση στο 4th International Symposium on Boat and Ship Archaeology, Porto, Portugal.

12. Taylor, D.A. (1982).

13. Αντωνίου, Α. (1969)... Δαμιανίδης, Κ. (1987)...

14. Anderson, R.C., "Italian Naval Architecture about 1445", *Mariner's Mirror*, vol. 11, σσ. 135-163.

Lane, F.C. (1934), "Venetian Ships and Shipbuilding of the Renaissance", Baltimore.
15. Steffy, J.R. (1982), "The reconstruction of the 11th century, *Serçe Liman Vessel*", I.J.N.A. vol. 11.

16. Δαμιανίδης, Κ. (1988), "Planking up a carvel boat in the Aegean Sea", Συμμετοχή στο 5th Symposium on Boat and Ship Archaeology", Amsterdam.

17. Steffy, J.R. (1982)..., σελ. 25.

18. Δαμιανίδης, Κ. (1988)...

19. Heideberg, P.K. (1985)... Δαμιανίδης, Κ. (1988)...

20. Κουκουλιός, Φ.Ι. (1950), «Θεσσαλονίκης Ευσταθίου — Τα Λαγροφάκια», τεύχος Α', Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Αθήνα, σελ. 289-323.

The Anonymous Traditional Shipbuilding and its Contribution to the History of Shipbuilding C. Damianidis

The history of shipbuilding has been enriched with many new data, the result of the research in a considerable number of ship-wrecks. The specialists

of this field are steadily oriented towards the formation of an overall theory, which will provide a satisfactory interpretation of the shipbuilding technique and its evolution in the framework of the History of Human Civilization.

It has been commonly accepted that all shipbuilding techniques applied on wood — besides the simple ones for building a raft or progue — can be classified, on the basis of two groups: the first includes the «shell first» and «skeleton first» category, while the second the «carvel built» and «cliker built». It is significant that throughout the Shipbuilding History all four categories mentioned above have been in use regardless time or place.

In the course of formation of an overall historic evolution of shipbuilding, certain elements deriving from the Anonymous Traditional Shipbuilding have been evaluated and taken into consideration. The purpose of this procedure was to facilitate the technical interpretation of archaeological and historical finds. Quite many scholars have already stressed the necessity, the Anonymous Traditional Shipbuilding

— often that of the Aegean — to be thoroughly studied.

By the term Anonymous Traditional Shipbuilding (hereafter, ATS) we primarily mean the craft of shipbuilding that has until today survived through the oral tradition and has remained unaffected by the contemporary or eponymous technical achievements. The incapability as to determine more precisely the forementioned term commonly occurs in every attempt of studying ethnological material and is usually balanced by employing one of the scientifically accepted methods of Ethnology.

Important articles and papers on the ATS have been recently published in foreign countries and have considerably advanced the study of Shipbuilding History.

In spite of this progress, the demand for a meticulous and complete documentation and study of the Aegean ATS remains unfulfilled. The few monographs on the subject published so far are important. Still a collective project, well-planned and with perspective seems to be more than necessary.

Σελ. 46, Εικ. 1. Ναπηγείο στη Σύμη.

Σελ. 47, Εικ. 2,3 (αριστερά-δεξιά). Σύρος. Σκελετός παραδοσιακού σκάφους.

Εικ. 4. Χαλκίδα. Κατασκευή του σκελετού παραδοσιακού σκάφους.

Εικ. 5. Σαλίμινα. Κατασκευή του σκελετού παραδοσιακού σκάφους.

Εικ. 6. Σύρος. Κατασκευή του σκελετού παραδοσιακού σκάφους.

Εικ. 7. Σύρος. Παραδοσιακό σκάφη υπό κατασκευή.

Σελ. 50, Εικ. 8. (επάνω). Σπέτσες. Κατασκευή του σκελετού παραδοσιακού σκάφους.

Εικ. 9. Σπέτσες. Παραδοσιακό σκάφη υπό κατασκευή.

Σελ. 51, Εικ. 10. Ρόδος. Κατασκευή της επικάλυψης (πέτσιμα) παραδοσιακού σκάφους.

Όλες οι φωτογραφίες ανήκουν στον Κ. Κώστα Δαμιανίδη.

DINERS

Από 11/1/90 τεύχος 33° οι συνδρομητές του περιοδικού
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ θα έχουν την δυνατότητα, εφ' όσον το επιθυμούν,
να πληρώνουν με κάρτα του DINERS.